

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/3.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[K] **DE OBSERVATOR ONDER DE STRIPAUTEURS.
HET WERK VAN JEROEN JANSSEN**

Sinds zijn boek over het polderdorp Doel bezet Jeroen Janssen een eenmansniche in het Nederlandstalige boekenlandschap. Hij combineert handgeletterde tekst en tekeningen die op locatie zijn gemaakt tot kleurrijke reportages. Met zijn nieuwe boek *Abadaringi* (Kinyarwanda voor “die van de kunstschool”) past hij die techniek toe op een onderwerp dat hem na aan het hart ligt: Rwanda, het land van de duizend heuvels.

De Oost-Vlaming Janssen (1963) was begin jaren negentig — voor de genocide — leraar aan de kunstschool van Nyundo in Rwanda. Voor het nieuwe boek zocht hij zo veel mogelijk mensen opnieuw op die hij toen kende. Hij noemde het project aanvankelijk *Muzungu* 2.0, naar zijn

allereerste strip uit 1997, *Muzungu* (Kinyarwanda voor blanke man). Daarin verwerkte hij zijn verblijf in Rwanda al eens in een fictieel relaas over een blanke man die de genocide langzaam voelt aankomen. *Muzungu* was nog een vrij klassieke strip, al was Janssens tekenstijl dansender en exuberanter dan wat in de Frans-Belgische strip gewoonlijk te zien is. Aanvankelijk leek het boek relatief onopgemerkt te blijven, want het verscheen bij de piepkleine uitgeverij Wonderland/Halfvier Producties en kreeg weinig pers. Toch lanceerde het boek Janssens carrière. In 1998 kreeg hij onverwacht de prijs voor de beste Nederlandstalige strip op het stripfestival van Haarlem, toen een van de zeldzame stripprijzen waar ook een geldbedrag aan gekoppeld was.

In de jury die de prijs mocht toekennen, zat de Nederlandse schrijver en vertaler Pieter van Oudheusden. Janssens en Van Oudheusden begonnen een vruchtbare samenwerking die duurde tot Van Oudheusdens vroegtijdige overlijden in 2013. Hun eerste gezamenlijke projecten *Een nachtegaal in de stad* (2000) en *Klaarlichte nacht* (2001) getuigden al van een gemeenschappelijke belangstelling voor romantiek, traagheid en melancholie, niet bepaald de meest geaccentueerde thema's in de strips van rond de eeuwwisseling. De meditatieve inslag en de bijzondere tekenstijl met beweeglijke lijnen schiepen al een eigen identiteit voor de boeken, maar Janssens en Van Oudheusden vonden pas in 2003 hun ideale onderwerp: de haas Bakamé, een soort Rwandese Reinaert de Vos. Ze gingen uit van de lokale volksverhalen die door een missionaris bij het begin van de twintigste eeuw waren opgetekend, maar gaven er hun eigen invulling aan. De eerste bundel verhalen over de haas, met de eenvoudige titel *Bakamé*, markeerde in 2003 ook Janssens overgang naar een iets grotere uitgever, Oogachtend, waar sindsdien al zijn boeken zijn uitgebracht. De schalkse verhalen, mengelingen van traditie en anekdotes die in Rwanda zijn opgepikt, en de uitbundige kleurencombinaties samen met de dikke penseelstreken maakten het vanaf het begin duidelijk: ook al was Janssens al een tijd terug in België, een deel van zijn hart lag nog steeds in Rwanda. Bakamé werd gevolgd door *De grote toveraar 1: De kruisweg van Mpyisi* (2007), het eerste deel van een Bakamé-verhaal in zwart-wit. Het werd later terecht ingekleurd en gebundeld met het vervolg in

Portret van Felix uit *Abadaringi* van Jeroen Janssens.

De wraak van Bakamé (2010), een strip van meer dan 300 bladzijden. Voor het eerst werd ook werk vertaald, want *La revanche de Bakamé* verscheen in hetzelfde jaar nog bij de Franse uitgeverij La Boîte à bulles.

Wie dacht dat Janssens en Van Oudheusden zouden voortborduren op de twee succesvolle Bakamé-verhalen, kwam bedrogen uit. *De wraak van Bakamé* is voorlopig zelfs Janssens laatste klassieke strip. Onder invloed van buitenlandse pioniers zoals de Maltese Amerikaan Joe Sacco raakte Janssens steeds meer geïnteresseerd in stripreportages. Sacco koos voor een echte journalistieke aanpak met grensverleggende reportages over de oorlog in Bosnië en over het Palestijnse conflict. Het tekenen maakt het hem mogelijk situaties te tonen waar geen ander beeldmateriaal over bestond. Hij brengt zichzelf in beeld, om zo de verbinding te vormen tussen de wereld van de lezer en de verhaalde gebeurtenissen. Al vanaf zijn eerste reportage koos Jeroen Janssens een andere weg dan Sacco: hij observeert en portretteert mensen en blijft zelf grotendeels buiten beeld. Een korte strip voor het Franse tijdschrift *XXI* leidde tot het luxueus gebonden boek *Doel* (2013), een weerslag van geduldige bezoeken aan het polderdorp dat bedreigd

Portretten van Rudi en Marcella uit *Doel* van Jeroen Janssen.

wordt door de Antwerpse haven. Terwijl hij met overgebleven bewoners praatte, tekende hij ook ter plaatse. Het typeert zijn tactiek als vlieg op de muur. Hij slaat de mensen gade en praat met hen bij hen thuis. Gekalligrafeerde gesprekken worden afgewisseld met grotere illustraties, landschappen, vergezichten. De snelheid van de techniek wordt belangrijker dan bij zijn strips, want tekeningen maken in weer en wind vereist niet alleen vaardigheid, maar ook een vlotte uitvoering. Potloodschetsen, pentekeningen en aquarellen worden afgewisseld met minder klassieke technieken zoals viltstift. De illustraties worden niet of nauwelijks achteraf bijgewerkt, zoals dat in strips wel gebruikelijk is. Daardoor behouden de afbeeldingen een spontaan, levendig karakter. *Doel* bracht Jeroen Janssen meer aandacht van kritiek en algemene pers dan ooit tevoren en het dure boek met linnen rug en goudopdruk was in enkele maanden uitverkocht.

Hoewel Janssen nog een echt stripproject met zijn ondertussen overleden coauteur Pieter van Oudheusden op stapel had staan, koos hij toch voluit voor de stripreportage. In opdracht van de gemeente Evergem mocht hij in het Ecuadoraanse Guaranda, waarmee Evergem een stedenband heeft, zijn

techniek van *Doel* gaan toepassen. Het boek *Guaranda* (2015) is minder doorwrocht en veel dunner dan *Doel*, maar getuigt tastbaar in woord en beeld van het leven in een stadje in Zuid-Amerika. Het zou oneerbiedig zijn om het een tussendoortje te noemen, want de kwaliteit van tekst en tekening doen niet onder voor andere reportages van Janssen. Het verschil zit in de diepgang.

Na *Doel* was Janssen immers onmiddellijk begonnen aan een nieuw boek op basis van zijn Rwandese verleden. Twintig jaar na de genocide wou hij zijn collega's en studenten van de kunstschool in Nyundo opzoeken om na te gaan welke invloed de gebeurtenissen op hun leven hadden gehad. Het eerder in 2016 verschenen *Abadaringi* is zoals *Doel* een kolossaal boek met handgeletterde impressies en interviewfragmenten en veel ter plaatse gemaakte tekeningen. Janssen reisde terug naar Nyundo en zag dat de kunstschool, net zoals het hele land, een grote verandering heeft doorgemaakt. Het grootste deel van het boek bestaat uit gesprekken met Rwandezers die hij nog kende van voor de genocide. Die trof hij in Afrika aan, maar ook in Europa en in de Verenigde Staten bouwden sommigen een nieuw leven op. De Rwandese diaspora na de genocide krijgt door Janssens portretten concrete gezichten. De band tussen Janssen en de geïnterviewde Rwandezers is niet altijd even hartelijk, maar kunst vormt naast het gedeelde verleden vaak een extra brug tussen interviewer en geïnterviewde. *Abadaringi* is een groepsportret dat niet alleen de impact van een verschrikkelijke oorlog documenteert, maar ook laat zien hoe ingrijpend de levens van een aanvankelijk verbonden groep mensen uit elkaar kunnen groeien.

Met zijn reportages maakt Janssen het zich als kunstenaar niet gemakkelijk. Hij hoort niet thuis bij de literaire non-fictie, maar ook niet bij de klassieke strip. Een eenmansniche kan comfortabel zijn omdat er nog veel terrein braak ligt, maar ontsnapt gemakkelijker aan de aandacht van in vakjes denkende lezers en media. Onterecht, want de subtiele, artistieke observaties van Janssen bieden een rijke blik op zijn onderwerpen.

GERT MEESTERS

www.bakame.be